

ИМПРЕСИВАН ПРИСТУП КУЛТУРИ

Коштана Бановић је дипломирана сликарка, али првенствено визуелна умјетница која је каријеру изградила путем нових медија – филмова, перформанса и фотографије. Рођена у Сарајеву, више од пола живота провела је у Холандији, гдје је студирала и дуги низ година предавала нове медије на Универзитету за умјетност у Утрехту (University of the Arts, Utrecht). Од кратких експерименталних до дугих документарних филмова истражује концепте религије те је тако аутор филмова „Могу ли ући“ (May I Enter) о бразилској кандобле религији, видео инсталације „Садржавајући свето“ (Containing the Sacred), „Плоха“ и најновијег „На хљебу и води“.

„Камен“ је име умјетничке међународне резиденције коју је прије три године покренула у селу Орах, надомак Требиња, на Билећком језеру, у оквиру комплекса манастира Добрићево. На мјесту гдје се вјешто преплићу прошлост и садашњост, гдје изузев пар монахиња, неколицине мјештана и понеког рибара, никога другог нема. Савршено за сусретање умјетника, развијање идеја и истраживачке креативне енергије.

У некој блаженој тишини и топлини њене резиденције, као да смо негдје изван времена, истовјетно доживљавамо и први поглед на жену која зрачи посебном ауром. Вођена вјечитом тежњом да докучи материјалност религије, стигла је на ово, како га сама назива, несвакидашње мјесто, на којем је од напушеног имања створила прегршт културне заоставштине на посве чудесном локалитету.

„Овдје сам дошла радећи истраживање за свој задњи филм „На хљебу и води“. Јако ме занимао манастирски

да нашој регији нешто овакво недостаје, напустила је посао у Холандији. Ма колико звучало неvjероватно, овај кутак је стваран, а још је реалнија чињеница да сваке године окупља умјетнике из готово цијелог свијета.

„Након првобитног дугог физичког рада да све средим, 2019. сам покренула резиденцију. Одмах се јавило доста умјетника и јако сам задовољна како се све брзо развило. Ово је заправо читав концепт живљења. Умјетници се упознају, имају могућност да заједно нешто направе, да се повежу са овом средином, нашом културом, историјом, језиком, религијом, природом. Сарађују са професионалцима, Културним Центром Требиње, антрополозима и етнологима из Музеја Херцеговине, са професорима са Академије ликовних умјетности Требиње, професорима Гимназије „Јован Дучић“, еколозима из ХЕТ – а, али и традиционалним занатима и локалним становништвом. С друге стране, с обзиром да дуго живим на Западу и знам да Србија и РС имају врло негативан имиџ у свијету, важно ми је да људе доведем овдје и дам им могућност оног најљудскијег и најједноставнијег контакта и приступа култури. Није лако ствари промијенити ријечима, али је лако довести људе и ставити их у ову средину да доживе лична искуства. И сви који су дошли имају прекрасна мишљења о људима које су упознали и с њима сарађивали. Ти мали кораци су за мене највреднији и најбитнији“.

Једна од презентација - Tara Morgan умјетница из САД

живот у смислу идеје шта у ствари ради човек који вјерује, шта раде људи у манастиру и како одређена материја подстиче вјеровање? Истраживање сам почела у Сарајеву, дошла до Херцеговине, гдје сам упознала два монаха. Спријатељили смо се и, долазећи годинама, случајно сам чула да Епархија Захумско – херцеговачка и Приморска за овај простор тражи непрофитни пројекат који би имао везе са умјетношћу. Ангажовала сам се и мој приједлог је прихваћен 2018. године“.

Како нас упознаје, водити резиденцију њен је вјечити сан. Добивши ово мјесто, нарочито јер је смјештено у Херцеговини, дијелу Балкана одвећ примамљивом умјетницима и сматрајући

Резиденција базирана, стичемо утицај, на експресији пуног стваралачког заноса кога овдје свако може пронаћи, отворена је седам мјесеци годишње, од априла до октобра, а боравак умјетника се одвија у три групе. Сама идеја није фокусирана на продукцију па Коштана селекује умјетнике који желе да раде неко истраживање као важан дио умјетничке праксе, и повежу се са локалном културом. Идеје су различите, самим тим и продукти – изложбе, филмови, експерименталне презентације... И то је једна од страна постојања ове умјетничке резиденције. Друга се односи на промоцију овдашњих надарених људи и културног живота уопште.

„Овдје има толико талената, умјет-

Lisa Slawitz, један од учесника резиденције 2021.

НЕСТВАРНА ЕНЕРГИЈА ИЗ ХЕРЦЕГОВАЧКОГ КАМЕНА

„Родила сам се у Сарајеву, а поријеклом носим херцеговачке гене. Велики дио живота сам путовала на посве другу страну, у резиденције широм свијета и дуго нисам имала везе са нашом земљом, из које сам отишла након гимназије. У Холандији сам завршила основне и мастер студије, запослила се, дјецу родила тамо. Када сам почела да радим филм „На хљебу и води“ све више сам проводила времена у Херцеговини, у Требињу, била у толико наших манастира. Све ме привукло, а највише овај камен, због чега моја резиденција и носи то име, најприродније и најљепше. Кад сам први пут дошла у Орах изгледало је нестварно. Вода се повукла, а остаци села као да су изашли из језера. Тада сам помислила како бих вољела да живим на овом мјесту, а данас сам толико срећна због такве ми пружене прилике!“

Повратак природи као концепт живљења

Коштана Бановић са тренутним резидентима - Матеа Бакула, Максим Купхал - Потапенко и Адриана Рамић

СВИЈЕТ НА ЈЕДНОМ МЈЕСТУ

„Много дивних људи је прошло кроз резиденцију „Камен“ за ове три године колико постојимо. До сада су умјетници из Холандије, Аустрије, Либана, Сједињених Америчких Држава, Канаде, Пољске, Њемачке, Русије, Енглеске, Израела, Ирана, те из Словеније, Хрватске и Србије провели период у резиденцији. Доста ових младих умјетника има коријене у нашој земљи, дјеца рођена у иностранству која не говоре или слабо говоре наш језик, која се интересују, истражују и поново вежу. Мој син је филмски редитељ и управо инспирисан у Ораху, снимео је филм који је премијеру имао у априлу ове године. Кћерка је дипломирала Умјетничку академију и такође се бави филмом. Доста времена проводе са мном. Помажемо једни другима и тај ниво, бити у природном односу са својом дјецом, изузетно ми је важан, а то је нешто што је темељ културе и традиције наших простора. Редовни гости су нам пси и мачке, бринемо се о њима. Садим башту, хранимо се вегетаријански, чистимо смеће из језера, одржавамо имање. Повезали смо се са људима одавде, који нам доста помажу. Усређује ме јављање разних људи са жељом да нам дођу на неколико дана и баш код нас реализују своје пројекте. Дивно је радити нешто чиме можеш да допринесеш и на културном, али и сваком другом нивоу. Испуњава ме осјећај да се све lijепо проширило и на људској и професионалној бази“.

ника, требињска Академија ликовних умјетности ради одличан посао. Имамо прекрасан простор у Културном центру Требиње и људе који раде јако добре ствари за читаву регију и мислим да им је важно када долазе интернационални умјетници, да постоји размјена знања. Такође, и да страни умјетници виде да постоји квалитет и таленат код нас и да ово није заостала земља. Важно ми је да се искористи потенцијал из свијета и одавде, да се људи повежу, да ово постане интересантно подручје“.

Изузев бајковите околине, фантастичан је и простор у који се свака два мјесеца усељавају други умјетници. Дрвени подови прекривени старинским ћилимима, природни снопови свјетлости, атеље, али и поткровље које тек чека да буде реновирано, плодносан су амбијент за многе редитеље, сли-

каре, скулпторе, пејзажне архитекте, фотографе и све друге умјетничке професије које су се овдје сабрале.

„Драго ми је што је Епархија допустила овај пројекат, да имају осјећај за овакво нешто. Уколико се пројекат може наставити, чему се надам, посветила бих се адаптирању поткровља и галерије. Резиденција постаје познатија и локално и интернационално. За веома кратко вријеме сам се повезала са свим важним културним установама у Требињу, а и Град Требиње је заинтересован да ово настави да траје. Гете институт и Француски Културни Центар из Сарајева желе да финансирају своје умјетнике да нам дођу. Значи, све је више интересовања за неку културну размјену, што је и циљ резиденције, да умјетници поред свог пројекта, развију и нешто што има везе са локалном средином, да се повежу са овим подручјем“, каже нам искрено и, вјерујемо јој да би ако простор добије, напустила Холандију и преселила се овдје, гдје се након година путовања, рекли бисмо, поново сусрела са коријенима.

Као неко ко је много путовао, доживио многе културе, народе и обичаје, страствено залазећи и у епохе првих цивилизација, припада снажним, а истовремено њежним умјетничким душама. Надасве, оној врсти жена са урођеним даром да међу људима креирају савшене односе и нераскидиве културне споне.

„Много ме занима човјек, како живи, шта ради. Дуго сам живјела у иностранству и фалило ми је традиције и топлине. То ме натјерало да путујем и видим шта људи раде у другим дијеловима свијета. Тако сам доспјела у Африку на умјетничку резиденцију у Сенегал. Одатле у Анголу, Бразил, Карибе... Истраживала сам различите религије, како ствари имају утицаја једне на друге и колико је то све различито и повезано. Интересује ме антропологија вјеровања и наши културни обичаји врло блиски религији, али и традицији. Пажњу ми одувјек привлачи питање какав је ко човјек, а одавно знам да дивних људи има свуда. Све то ми је дало ширину и неку општу љубав, а посебно уживам кад овдје срећем младе умјетнике и имам прилику и да их нечему научим и да ме они науче – да размијенимо знања и искуства“.

Вођена, негдје изнутра тезом да јој је резиденција дошла као дар са неба, Коштана, са исконском питомошћу свог бића и емпатијом према свему што је окружује, више пута напомиње колико је срећна што се нашла ту гдје јесте, 'на води и на камену', са погледом на острвце у самом срцу језера са црквицом Светог Илије. На мјесту гдје свако на свој начин испишује неке нове странице естетике.

Сусрети, с тога, и вјечита послушања, ако смо спремни да им се препустимо, да вјерујемо, најчешће започну неко посебно животно поглавље. Отварају врата иза којих нас дочекају углавном људи нама слични. Из тога се, као по неком неписаном правилу, а можда је боље дефинисати по Божијој вољи, изњедре лијепе прилике и тренуци који човјеку са ширином духа и племенитом визијом, попут наше Коштане Бановић, тако јасно покажу ко је и какав у бескрајном Универзуму. Суштину битисања тада је сасвим лако пронаћи и у мјесташцету у коме готово мало кога има, гдје цијели предио надвисује тишина у чијој сјени расте предивна умјетничка прича и нова, импресивна културна тековина.

Маја БЕГЕНИШИЋ

Тераса резиденције са погледом на Билећко језеро